

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารการจัดการ
2. การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารการเมือง
4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. ทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีการบริหารการจัดการ

(Administrative Management)

ความหมายของการบริหารการจัดการ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายกันไว้มากมาย ตามแนวทางที่แต่ละท่านได้ศึกษามา เช่น¹

Mary Parker Follett “การบริหารการจัดการเป็นเทคนิคการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น”

George R.Terry “การบริหารการจัดการ เป็นกระบวนการของการวางแผนการจ้างงาน การกระตุ้นและการควบคุมให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรบุคคลและอื่น ๆ”

James A. F. Stoner “การจัดการ คือ กระบวนการ (Process) ของการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organization) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ความพยายามของสมาชิกในองค์การและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์การกำหนดไว้”

¹ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร (กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2533), น. 11.

แนวคิดทางการบริหารการจัดการ

Henri J. Fayol² เป็นวิศวกรเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศส ได้คิดทฤษฎีการบริหารการจัดการขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1916 โดยเน้นถึงเกณฑ์การบริหารที่เป็นสากล อันจะนำไปใช้กับการบริหารทุกอย่างได้อย่างกว้างขวาง เริ่มแรก Fayol ได้ตีความหมายของการบริหารว่ามีส่วนประกอบของปัจจัย 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมงาน

Henri J. Fayol ได้เสนอแนวคิดและกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารของผู้บริหาร โดยผู้บริหารมีหน้าที่ (Management Functions) ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การที่ผู้บริหารจะต้องเตรียมการวางแผนการทำงานขององค์การไว้ล่วงหน้า
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การที่ผู้บริหารจะต้องเตรียมจัดโครงสร้างขององค์การให้เหมาะสมกับทรัพยากรทางการบริหาร
3. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การที่ผู้บริหารจะต้องมีการวินิจฉัยสั่งการที่ดี เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การดำเนินการไปตามเป้าหมาย
4. การประสานงาน (Co-ordinating) หมายถึง การที่มีผู้บริหารมีหน้าที่เชื่อมโยงต่าง ๆ ขององค์การให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องต้องกัน
5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่ผู้บริหารคอยควบคุมและกำกับกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์การให้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้

ระดับการบริหาร

ในการแบ่งระดับการบริหารนั้น ไม่ว่าสภาพความเป็นจริงขององค์กรจะมีการแบ่งเป็นระดับชั้นการบริหารออกเป็นมากหรือน้อยชั้นเพียงใดก็ตาม ในการแยกระดับการบริหารเพื่อการอ้างอิงหรืออธิบายนั้นมักจะแยกออกได้เป็น 3 ระดับ ดังเช่นที่ Talcott Parsons นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงได้กำหนดไว้คือ³

1. การบริหารระดับเทคนิค (Technical Level) ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของงานประจำทั้งหลาย และปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้งานด้าน

²Henri J. Fayol, General and Industrial Management (London: Pitman, 1994), p. 15.

³ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, น. 15-17.

การผลิตและการบริการเป็นไปโดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันเรียกการบริหารระดับนี้ว่า การบริหารงานระดับหัวหน้างาน (Supervisory Management) หรือระดับต้น นั่นเอง

2. การบริหารระดับบริหาร (Managerial Level) ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับ การบริหารงานภายใน และทำหน้าที่คอยประสานให้กิจกรรมขององค์การและหน่วยงานย่อยที่แยก กระจายกันอยู่ให้สามารถเข้ากันได้ เรียกว่า การบริหารระดับกลาง (Middle Management)

3. การบริหารระดับสถาบัน (Institutional Level) คือ ผู้บริหารที่จัดทำแผนระยะยาว การกำหนดวัตถุประสงค์ การนำองค์การให้ปรับตัวกับสภาพแวดล้อม และการจัดการให้องค์การ สัมพันธ์และเข้ากันได้กับสภาพแวดล้อมของชุมชน เรียกการบริหารระดับนี้ว่า การบริหารระดับสูง (Top Management)

ผู้บริหาร

ผู้บริหาร (Administrators) คือ บุคคลที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การเพื่อให้ดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้บริหารขององค์การจะสามารถจัดการ ตามกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่ความสามารถทางการจัดการ 3 ชนิดคือ

1. ความสามารถด้านความคิด (Conceptual Skill) เป็นความสามารถในการมอง ภาพรวมทั่วทั้งองค์การ และความสามารถที่จะรวบรวมเอากิจกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในองค์การ

2. ความสามารถด้านคน (Human Skill) ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำงานเป็นทีม การสร้างบรรยากาศในการทำงาน และการยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน

3. ความสามารถด้านงาน (เทคนิค) (Technical Skill) มีความรู้ ความชำนาญ กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำงาน และความสามารถในการประยุกต์ใช้งานประสบความสำเร็จได้ดี

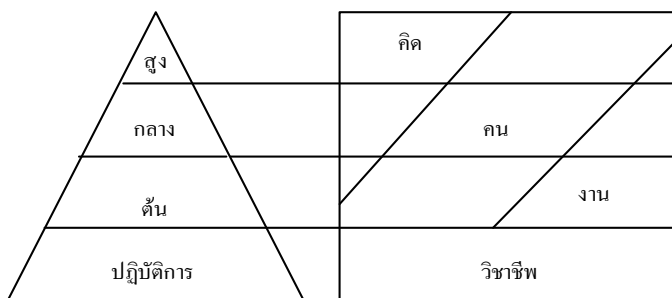
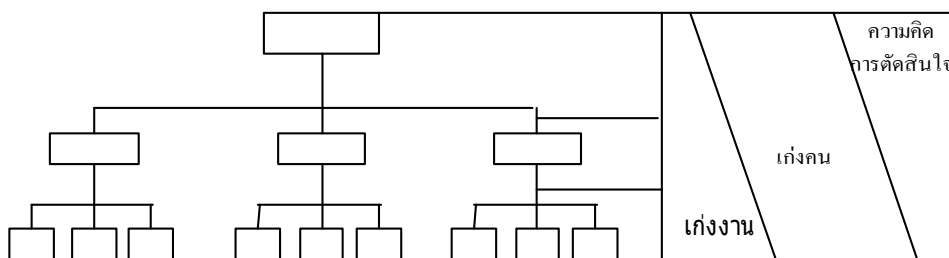
โดยแบ่งระดับของผู้บริหารแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามระดับของการบริหารงาน คือ

1. ผู้บริหารระดับสูง (Top Manager) ทำหน้าที่นำองค์การไปสู่ความสำเร็จ โดย กำหนดนโยบายต่าง ๆ ขององค์การ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

2. ผู้บริหารระดับกลาง (Middle Manager) ทำหน้าที่ควบคุมประสานงานกับผู้บริหารระดับต้นให้ดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานที่ได้กำหนดไว้ และนำผลสำเร็จรายงานต่อผู้บริหารระดับสูง
3. ผู้บริหารระดับต้น (First-Line Manager) เป็นผู้บริหารที่ใกล้ชิดกับผู้ปฏิบัติการ และมีโอกาสรับรู้ปัญหาที่จริง

แผนภาพที่ 2.1

แสดงความสามารถทางการบริหารตามระดับการบริหาร

ทรัพยากรในการบริหารการจัดการ

ทรัพยากรหรือปัจจัยที่นักบริหารต้องให้ความสนใจ เพื่อให้การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ขององค์การประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้คือ

1. คน (Man) คือ ทรัพยากรบุคคลที่เป็นหัวใจขององค์การ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการจัดการ

2. เงิน (Money) คือ ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ดำเนินการต่อไปได้

3. วัสดุ (Materials) คือ วัตถุดิบซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่แพ้ปัจจัยอื่น จำเป็นต้องมีคุณภาพและมีต้นทุนที่ต่ำ เพราะมีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต

4. เครื่องจักร (Machine) เครื่องจักรอุปกรณ์ ที่มีศักยภาพที่ดีจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการผลิตเช่นกัน

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าการบริหารงานที่ดี นั้น ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสภาพองค์กร ทางเลือกการใช้วิธีบริหารและการนำข้อมูลรายงานต่าง ๆ ได้แก่การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การประสานงาน การควบคุม ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญที่จะต้องนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงการทำงานก่อนลงมือตัดสินใจสั่งการบริหารงานภายในองค์กรของตน

การบริหารและการจัดการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์กรทุกขนาด ทุกประเภท และจะต้องจัดทำในทุกระดับขององค์กร การจัดการหรือการบริหารในองค์กรจะประกอบด้วยระบบการผลิตหรือระบบการให้บริการต่าง ๆ หากมีระบบที่ชัดเจน ตลอดจนมีระเบียบขั้นตอน วิธีการต่าง ๆ ในการทำงาน ย่อมส่งผลให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ดี ซึ่งสถานีโทรทัศน์รัฐสภาก็เป็นองค์กรที่องค์กรหนึ่งที่ต้องมีการบริหารการจัดการเพื่อให้สถานีสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานีได้ ดังนั้น การนำแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการมาเป็นแนวทางในการศึกษา ก็จะทำให้เห็นภาพของการบริหารการจัดการของสถานีได้ชัดเจนขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่านโยบาย แผนงาน โครงสร้างการบริหารงาน การจัดการงบประมาณ การผลิตรายการของสถานีนั้น มีลักษณะเป็นอย่างไร ควรมีการปรับปรุงในส่วนใดเพื่อให้สถานีโทรทัศน์รัฐสภาสามารถทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้อย่างเต็มที่ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจอันดี และสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้

การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของบริษัท ว่า มีข้อได้เปรียบหรือเสียเปรียบอย่างไร โดยจะพิจารณาถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของสภาพแวดล้อมภายในของบริษัทและพิจารณาถึงโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร ดังนี้

1. การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths Analysis) เป็นการวิเคราะห์ถึงข้อเด่นของ ธุรกิจที่เหนือกว่าคู่แข่ง เช่น ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากกว่า ราคาถูกกว่า มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่สามารถเข้าถึงตลาดได้มากกว่า มีโปรแกรมการโฆษณาที่สามารถดึงดูดตลาดได้ดีกว่า มีผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สภาพคล่องทางการเงินสูง ความสามารถในการผลิตสูง มีการจัดทำการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีตรงตามความต้องการของตลาด เป็นต้น ซึ่งจุดแข็งเหล่านี้ธุรกิจจะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดต่อไป

2. การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weaknesses Analysis) เป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหาหรือข้อด้อยของธุรกิจที่ก่อให้เกิดเป็นจุดอ่อนที่คู่แข่งจะได้เปรียบจากสิ่งเหล่านี้ เช่น อายุผลิตภัณฑ์สั้น ทำให้ไม่สามารถผลิตในปริมาณมาก ๆ ได้ ราคาแพง ช่องทางการจัดจำหน่ายน้อย การส่งเสริมการขายต่ำ พนักงานไม่มีความกระตือรือร้น มีปัญหาด้านการเงิน เป็นต้น ธุรกิจต้องนำจุดอ่อนต่าง ๆ ไปแก้ไขปรับปรุง เพื่อไม่ให้คู่แข่งสามารถโจมตีหรือมีข้อได้เปรียบจากจุดอ่อนเหล่านั้นได้ และต้องพยายามพัฒนาให้จุดอ่อนเหล่านั้นอย่างน้อยให้เทียบเท่ากับคู่แข่ง

3. การวิเคราะห์โอกาส (Opportunities Analysis) เป็นข้อได้เปรียบแก่ธุรกิจอันเกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ธุรกิจสามารถสร้างโอกาสให้แก่ตนเอง ทำให้มีศักยภาพเหนือกว่าคู่แข่งซึ่งข้อได้เปรียบดังกล่าวนั้นอาจเกิดจากตลาดรวมขยายตัว คู่แข่งขันรายใหม่เข้าสู่ธุรกิจได้ยาก จุดอ่อนของคู่แข่ง จำนวนประชากรในส่วนของที่เอื้อประโยชน์แก่ธุรกิจมีเพิ่มขึ้น เทคโนโลยีพัฒนาขึ้นทำให้เสริมศักยภาพการผลิตได้ดีขึ้น สังคมและวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยในการยอมรับในผลิตภัณฑ์ของธุรกิจเพิ่มขึ้น การเมืองและกฎหมายให้การสนับสนุนการขายการลงทุน ทรัพยากรธรรมชาติขาดแคลน ในขณะที่ธุรกิจผลิตผลิตภัณฑ์ที่ทดแทนทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้

4. การวิเคราะห์อุปสรรค (Threats Analysis) เป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่ธุรกิจไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงรสนิยมของตลาด คู่แข่งขันค้นพบนวัตกรรมใหม่ในการผลิต ผู้ขายปัจจัยการผลิตมีจำนวนน้อยและผูกขาด คนกลางขายผลิตภัณฑ์ของคู่แข่งด้วย อัตราการเกิดของประชากรลดลง เศรษฐกิจตกต่ำ เทคโนโลยีล้ำสมัยเกินไปทำให้หาบุคลากรที่มีความสามารถได้ยากขึ้น วัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนแปลง การเพิ่มอัตราภาษีมูลค่าเพิ่ม การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติทำให้ธุรกิจขาดแคลนวัตถุดิบ เป็นต้น ดังนั้นธุรกิจจะต้องหาทางลดจุดอ่อนและสร้างจุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ อันจะเป็นเกราะป้องกันและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากอุปสรรคเหล่านั้นได้

การบริหารการจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภา นั้น ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานควรทำการศึกษาในเรื่องของการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการบริหารการ

จัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภา ทั้งนี้ควรมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารการเมือง

(Political Communication)

ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม จำเป็นต้องมีการสื่อสาร เพราะการสื่อสาร จะทำให้ทราบถึงความเป็นไปในสังคม เพื่อการปรับตนที่จะดำรงชีวิตอยู่ให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เป็นอย่างดี การสื่อสารเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ประชาชนจะใช้ เป็นเครื่องตรวจสอบหรือทานอำนาจทางการเมืองนั่นเอง

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนทางการเมืองขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองของประเทศ ต่าง ๆ ว่าสื่อมวลชนจะต้องทำหน้าที่อย่างไรและทำเพื่อใคร หลักการของการเมืองที่สำคัญ 4 ประการ คือ ธรรมชาติของการเมือง รัฐบาลกับโครงสร้างในการใช้อำนาจ อุดมการณ์ของชาติ และ ระบบการเมืองที่ถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ของรัฐ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมือง ทั้งทางด้าน วิชาความรู้และแนวทางปฏิบัติอีกมากมาย ระบบการเมืองที่เป็นแบบเผด็จการ สังคมนิยม หรือ ประชาธิปไตยก็ตามล้วนแต่ส่งผลต่อปรากฏการณ์ทางการเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในระดับ สังคมการเมืองแล้วกระบวนการสื่อสารที่เริ่มต้นจากรัฐบาลในฐานะผู้สื่อสารไปยังประชาชนซึ่งเป็น ผู้รับสารจำนวนมาก จำเป็นต้องตระหนักถึงกระบวนการสื่อสารอย่างรอบด้านและพินิจพิจารณาให้ มากขึ้น ทั้งในด้านศักยภาพของการสื่อสาร การตอบสนอง (Feedback) และการยอมรับอันเป็น ผลพวงที่มาจากสื่อสาร⁴

การสื่อสารทางการเมืองทำให้เกิดผลไม่เฉพาะเพียงการเป็นสื่อกลางสำหรับการสร้างความเข้าใจระหว่างนักการเมืองกับประชาชนเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสื่อมวลชนเองด้วย เนื่องจากบทบาทของสื่อมวลชนจะมีผลต่ออำนาจของรัฐบาลและความนิยมชมชอบของประชาชน ต่อนักการเมืองหรือของพรรคการเมืองเองด้วย สื่อมวลชนในบางประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลก คอมมิวนิสต์จึงมักถูกควบคุมโดยรัฐบาลอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพื่อให้สื่อทำหน้าที่ตอบสนอง ความต้องการของรัฐบาล ช่วยผดุงอำนาจของรัฐบาลและเป็นกระบอกเสียงให้รัฐด้วย ตรงกันข้าม

⁴สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, การสื่อสารกับการเมือง (กรุงเทพมหานคร: ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ปรีนติ้ง, 2534), น. 60.

กับรัฐบาลในโลกเสรีประชาธิปไตยจึงจะเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างอิสระ โดยไม่มีการแทรกแซงใด ๆ

ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชนเพื่อทำหน้าที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปสู่ประชาชนและในขณะเดียวกันก็สะท้อนความคิดเห็นจากประชาชนกลับมาสู่รัฐบาล ทำให้รัฐบาลวางนโยบายในการบริหารประเทศได้อย่างถูกต้องตามความต้องการของประชาชนเพื่อการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสามัคคีอันดีระหว่างคนในชาติและส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

ณรงค์ สมพงษ์⁵ ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1. เป็นสื่อกลางในการติดต่อจากรัฐบาลไปสู่ประชาชน รัฐบาลในระบบประชาธิปไตยจะใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางการเสนอข่าวที่ตนเห็นว่าน่าสนใจแก่ประชาชน หรือเรื่องที่คาดว่าประชาชนอยากรู้ คือ

1.1 ข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการเมือง เศรษฐกิจสังคมการทหาร นโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะเรื่องที่ประชาชนกำลังให้ความสนใจ

1.2 การให้สัมภาษณ์ของบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลและหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับสูง เป็นการชี้แจงทำความเข้าใจในเรื่องที่สื่อมวลชนสงสัยและประชาชนต้องการคำตอบ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ทราบเรื่องราวที่ถูกต้อง

1.3 การขอความร่วมมือจากประชาชนในการร่วมกันแก้ปัญหาพร้อมกับรัฐบาล ซึ่งกรณีนี้มักเกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤต รัฐบาลก็อาจขอร้องให้สื่อมวลชนให้ความร่วมมืองดการวิพากษ์วิจารณ์ หรือขอให้ช่วยเผยแพร่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อสร้างประชามติได้

2. เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับประชาชนสู่รัฐบาล สื่อมวลชนมีบทบาทในการรับฟังความคิดเห็นและข้อทุกข์ร้อนที่เกิดกับประชาชนเพื่อนำเสนอต่อรัฐบาล คือ ทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนประชาชน ให้รัฐบาลนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป ได้แก่เรื่องต่าง ๆ คือ

2.1 นำเรื่องที่ประชาชนเดือดร้อนและไม่พอใจรัฐบาล และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขมาเสนอในสื่อมวลชน โดยแสวงหาข่าวที่เป็นรายละเอียดของความเดือดร้อนนั้นมาทำการวิเคราะห์ วิจารณ์และเผยแพร่แนวคิดที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนนั้นได้

⁵ณรงค์ สมพงษ์, สื่อมวลชนเพื่องานส่งเสริม (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543), น. 50-49.

2.2 เปิดโอกาสให้ประชาชนส่งจดหมายหรือข้อร้องเรียนมาที่สื่อมวลชน โดยผ่านทางคอลัมน์พิเศษ สิ่งตีพิมพ์ จดหมาย และคำร้องเรียนเหล่านั้นให้รัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

3. สื่อมวลชนมีบทบาทในการให้ความรู้ทางการเมืองและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับในเรื่องต่าง ๆ เช่น สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของประชาชนตามแนวทางของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การชี้ให้เห็นผลของการละเลยไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร การชี้เสียงที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ ปลุกฝังให้มีความรักและความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น หน้าที่ของสื่อมวลชนในส่วนนี้จะช่วยให้ประชาชนเกิดความตระหนักในหน้าที่ของตัวเองที่จะรักษาสีทธิและหน้าที่ของตัวเองเอาไว้และมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ถูกต้องต่อไป

การรับรู้ข่าวสารกับการพัฒนาทางการเมือง เป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป เนื่องจากมีความเชื่อมั่นกันว่าการดำเนินงานทางการเมืองสมัยใหม่จะประสบความสำเร็จได้ ต้องขึ้นอยู่กับหลักการประชาธิปไตยและได้รับการสนับสนุนของสาธารณชน และจำเป็นต้องใช้การสื่อสารในการสร้าง หล่อหลอม หรือปลุกสาธารณชนให้โน้มเอียงไปในทิศทางของอุดมการณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์

ในปัจจุบันนี้ การสื่อสารได้เข้ามามีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเมือง แต่การสื่อสารกับการเมืองจะพัฒนาหรือเอื้อประโยชน์ต่อกันได้ดีหรือไม่ เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งสาร อันได้แก่ รัฐบาล หน่วยงานราชการต่าง ๆ หรือสารที่ส่งออกมา มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นเพียงใด หรือสื่อและช่องทางการส่งสารที่เลือกใช้ รวมถึงความพร้อมของผู้รับสาร อันหมายถึงพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ความคิดและทัศนคติที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีสภาพการณ์ของสังคมในแต่ละช่วงเวลาเป็นปัจจัยประกอบที่ต้องให้ความสนใจด้วยเช่นกัน

Brian Mcnair⁶ ได้ให้นิยามของการสื่อสารทางการเมืองไว้ว่า เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องทางการเมือง โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการสื่อสารในรูปแบบใด อาจเป็นการใช้วงจนาษา อวัจนภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชนหรือสื่อบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาจสรุปคุณลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองได้ดังนี้

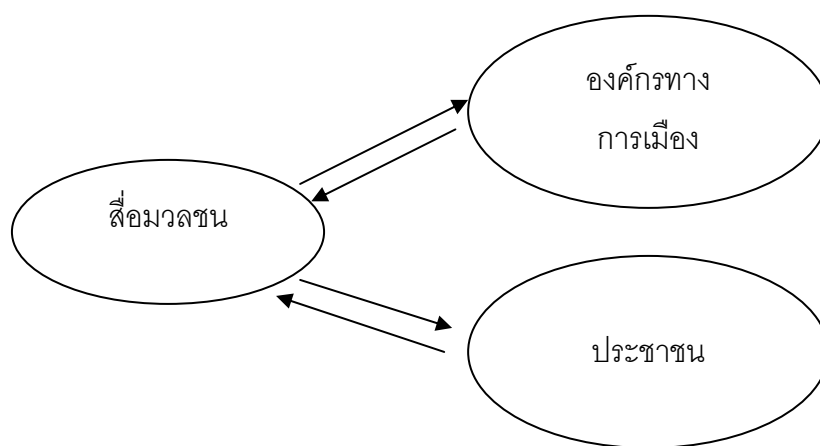
⁶Brian Mcnair, *An Introduction to Political Communication*, 3rd edition (New York: Routledge, 1999), p. 5.

1. เป็นการสื่อสารในรูปแบบใด ๆ ที่มีนักการเมือง หรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้ส่งสารและมีบุคคล กลุ่มบุคคลหรือองค์กรใด ๆ เช่น ประชาชน และสื่อมวลชน เป็นผู้รับสาร
2. เป็นการสื่อสารในรูปแบบใด ๆ ที่มีนักการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารได้แก่ บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรใด ๆ เช่น ประชาชนและสื่อมวลชน
3. เป็นการสื่อสารใด ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับนักการเมือง หรือกิจกรรมทางการเมือง เช่น การรายงานข่าว บทความต่าง ๆ เป็นต้น

จากนิยามข้างต้น จะทำให้เห็นถึงตัวแสดงทางการเมือง (political actors) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมือง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์กรทางการเมือง (political organizations) ประชาชนหรือพลเมือง (citizens) และสื่อมวลชน (media) ทั้งนี้องค์กรทางการเมืองและประชาชนจะมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งกันและกัน โดยมีสื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์

แผนภาพที่ 2.2

แบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองของ Brian Mcnair

จากแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองนี้ แบ่งผู้เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มองค์กรทางการเมือง (political organization) เป็นตัวแสดงทางการเมืองที่ประกอบไปด้วยกลุ่มการเมืองทั้งในและนอกระบบ เช่น รัฐบาล พรรคการเมือง กลุ่มกดดันหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ องค์กรสาธารณะ กลุ่มพลังทางการเมือง และกลุ่มผู้ก่อการร้าย เป็นต้น ทั้งนี้ทุกกลุ่มต่างก็ต้องการใช้สื่อเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ทางการเมืองของตน

ในส่วนของพรรคการเมือง อันเป็นที่รวมของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายร่วมกันในการทำกิจกรรมทางการเมือง ถึงแม้ว่าแต่ละพรรคจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่จะมีวิธีการทางการเมืองในลักษณะเดียวกัน คือ การพยายามโน้มน้าวชักจูงใจให้ประชาชนเชื่อถือไว้วางใจผ่านนโยบายของพรรค เพื่อหวังผลในการเลือกตั้งครั้งต่อไป โดยพยายามเผยแพร่ข่าวสารในรูปแบบของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

2. กลุ่มสื่อมวลชน (media) พรรคการเมืองและนักการเมืองจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางในการส่งสารของตนไปยังประชาชนเป้าหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สาร ของพรรคการเมือง หรือนักการเมืองจะมีความหมายก็ต่อเมื่อสารนั้น ถูกถ่ายทอดจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนแล้วเท่านั้น ดังนั้นพรรคการเมืองและนักการเมืองจึงต้องต้องพยายามเข้าถึงสื่อมวลชนในทางใดทางหนึ่ง นอกจากนั้น ยังอาจกล่าวได้ว่า ความจริงทางการเมือง (political reality) ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนอาจจะไม่ใช่ความจริงเชิงประนัย แต่เป็นความจริงเชิงอัตนัยที่รับรู้และตีความโดยผู้รับสาร หรือเป็นความจริงที่ถูกสร้างขึ้นจากสื่อมวลชนนั่นเอง

3. กลุ่มประชาชนหรือพลเมือง (citizens) เป็นปัจเจกชนที่มีสิทธิและหน้าที่ ตามกฎหมายกำหนด เป็นกลุ่มผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งมีสื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสารมวลชน เป็นตัวกลางในการนำสารจากองค์กรทางการเมือง มานำเสนอประชาชนผ่านทางกรรณการรายงานข่าว บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์วิจารณ์ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถส่งสารผ่านสื่อมวลชนไปยังองค์กรทางการเมืองได้ โดยผ่านทางจดหมาย หรือการหยั่งเสียง และสื่อมวลชนก็จะนำสารจากประชาชนนั้นไปนำเสนอในการรายงานข่าว บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อส่งไปให้องค์กรทางการเมืองอีกทอดหนึ่ง

Brian McNair ยังได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในการสื่อสารทางการเมือง (political communication) ว่ามีอยู่ 5 ประการคือ

1. สื่อมีหน้าที่แจ้งข่าวสารแก่ประชาชน (inform) ถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นรอบตัวในลักษณะที่เป็นการสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม (surveillance) หรือการเฝ้าดูเหตุการณ์ (monitor)
2. สื่อต้องการให้การศึกษากับประชาชน (educate) โดยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์หรือข้อเท็จจริง (fact)
3. สื่อต้องเป็นเวที (platform) สำหรับวาทกรรมทางการเมืองในสาธารณะ เปิดให้มีการสำรวจประชามติและความคิดเห็นของสาธารณชนในเรื่องที่สำคัญ
4. หน้าที่ที่ต้องรายงานข่าว ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และสถาบันทางการเมืองแก่ประชาชน ในลักษณะการเป็นสุนัขเฝ้ายาม (watchdog)

5. สื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตยต้องสามารถใช้เป็นช่องทางการสนับสนุนการ แสดงทัศนะในทางการเมือง

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนค่อนข้างมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองในยุคปัจจุบัน การ รายงานข่าวสาธารณะส่วนใหญ่กระทำผ่านสื่อมวลชน ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นแหล่งสารสำคัญแก่ ประชาชนในสังคมการเมือง การสื่อสารทางการเมืองของสื่อมวลชนเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ รวมไปถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมือง อันจะนำไปสู่การเข้า มามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ขณะเดียวกันในการดำเนินการทางการเมืองการปกครอง นั้น การสื่อสารก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองชนิดหนึ่ง นั้นหมายถึงว่าการสื่อสารสามารถทำ หน้าที่เสริมสร้างระบบสังคมการเมืองให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงได้ โดยป้อนข่าวสารและความรู้ ให้แก่ประชาชน ในขณะเดียวกันก็เก็บเกี่ยวข้อมูลและข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนและประชาชนเพื่อ นำมาพัฒนาวิถีของรัฐและแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาประเทศร่วมกัน

นักรัฐศาสตร์ PYE⁷ ได้พูดถึงบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาการเมืองดังนี้

1. ช่วยให้การกระทำบางอย่างของปัจเจกบุคคลมีผลหรืออิทธิพลกระทบไปทั่วสังคม
2. ทำให้เห็นว่าการเมืองของมวลชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ
3. กำหนดขอบเขตหรือแนวทางในการคาดหมายสิ่งที่จะเป็น ในอนาคต และ ในการวัดระดับความสามารถในการมองการณ์ไกลของผู้ผู้นำ
4. ช่วยให้ประชาชนเข้าใจกระบวนการทางการเมือง เจตนา และการกระทำของ นักการเมือง
5. ช่วยในการกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินว่าอะไร เป็น เหตุผล และอะไรเป็นผลของการกระทำทางการเมือง และอะไรที่ผู้นำและผู้ตามสามารถยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือมีเหตุผล

จากบทบาทของการสื่อสารทางการเมืองข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาระบบอบ ประชาธิปไตยอาจใช้ข่าวสารการเมือง เพื่อลดความไม่แน่ใจและเพิ่มความรู้ความเข้าใจในทาง การเมือง เพื่อส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยกับระบอบประชาธิปไตยได้

ในการพัฒนาระบบการเมืองนั้น สื่อมวลชนควรทำหน้าที่ในการเสนอข้อเท็จจริง มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทในการชักจูงความคิดเห็นแต่เพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเสนอ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง พัฒนาความคิดและ อุดมการณ์ทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการเมือง

⁷ Pye, S. The Communication of Idea (New York : Harper and Row, 1963), p. 23.

บุญเลิศ ศุภดิolk⁸ กล่าวว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่หนึ่งที่สำคัญ เรียกว่า การกำหนดวาระ (agenda setting) หากนำมาพิจารณาในแง่การเมืองนั้น อาจสรุปได้ว่าการสื่อสารมวลชนทั้งหลาย เป็นผู้กำหนดวาระเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นหัวข้อทางการเมืองไว้ ยิ่งสื่อมวลชนเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหามากเท่าใด ประชาชนผู้รับสารก็จะรับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นปัญหานั้นมากยิ่งขึ้นด้วย ถ้าพิจารณาในแง่ของการพัฒนาระบบประชาธิปไตยหาก สื่อมวลชนเสนอประเด็นหรือปัญหาทางการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากเท่าใด โอกาสที่ประชาชน จะรับทราบถึงเนื้อหาของระบอบการปกครองในระบบนี้ก็จะมีมากขึ้น ระดับความรู้และความเข้าใจต่อระบอบประชาธิปไตยก็จะเพิ่มพูนขึ้นในความคิดของประชาชน

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมือง สามารถสรุปให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้⁹

1. ถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ทางการเมือง โดยผ่านสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อประเพณี
2. จัดระเบียบวาระ (agenda setting) เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมืองที่ควรอภิปราย
3. เผยแพร่ปลูกฝังความเชื่อทางการเมือง (propagation and cultivation of political beliefs)
4. พัฒนาด้านการเมือง โดยการสื่อสารจะเข้ามามีส่วนในเรื่องของการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมทั้งการชักชวนโน้มน้าวให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองต่าง ๆ

ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การสื่อสารจะมีบทบาทสำคัญ ที่ช่วยให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสภาพสังคมที่แตกต่าง สร้างค่านิยมและเป้าหมายร่วมกันให้เกิดขึ้นภายในสังคม รวมทั้งเป็นตัวกลางในการทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวม คอยสอดส่องตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ระบบการเมืองมีความสลับซับซ้อน มีองค์กรทางการเมืองเกิดขึ้นมากมาย

⁸บุญเลิศ ศุภดิolk, การสื่อสารโครงสร้าง และหน้าที่ในสังคม (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยาการพิมพ์, 2521), น. 31.

⁹สมควร กวียะ, บทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร (กรุงเทพมหานคร: เพชรการพิมพ์, 2527), น. 230-231.

การสื่อสารยิ่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้น ประกอบกับเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้พัฒนาให้เกิดรูปแบบการสื่อสารมวลชนที่มีบทบาททางสังคมมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้นักการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองต้องอาศัยการสื่อสารในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการโน้มน้าวโน้ให้ประชาชนสนับสนุนนโยบายของตน หรือมีพฤติกรรมในการสนับสนุนตนเอง เพื่อให้กระบวนการทางการเมืองสามารถดำรงอยู่ต่อไป

กล่าวโดยสรุป ข่าวสารการเมืองที่ส่งผ่านกระบวนการสื่อสารทางการเมืองนั้น สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดรูปแบบของกิจกรรมการเมืองต่าง ๆ ดังนี้¹⁰

1. การตัดสินใจทางการเมือง การตัดสินใจจะถูกต้อง เหมาะสมเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ
2. การนำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายที่กำหนดไว้อย่างดีเพียงใดก็ตาม ย่อมไม่เกิดผลหากมิได้มีการสื่อสารให้ผู้ที่ต้องนำไปปฏิบัติเข้าใจถูกต้องตรงกัน มิฉะนั้นจะเกิดความไขว้เขว มีการตีความไปต่าง ๆ นานา จะทำให้การดำเนินนโยบายไม่ตรงไปตามที่กำหนด
3. การเรียกร้องของประชาชน ความต้องการ หรือปัญหาขัดข้องเดือดร้อนต่าง ๆ ของประชาชนนั้น รัฐบาลได้ตระหนักจากการตรวจสอบ สอดส่องของเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่การสอดส่องของเจ้าหน้าที่เพียงส่วนเดียวยังไม่พอ ประชาชนควรสื่อสารให้รัฐบาลทราบถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของตนด้วย
4. การเรียนรู้ทางการเมือง สมาชิกในสังคมจะมีแนวพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิธีปฏิบัติในแต่ละสังคมเพียงใด ย่อมขึ้นกับว่าสมาชิกผู้นั้นได้เรียนรู้การปฏิบัติอย่างไร เช่น ในระบอบประชาธิปไตย หากประชาชนเข้าใจหลักการประชาธิปไตย ระเบียบ กติกาประชาธิปไตย เคารพสิทธิของผู้อื่น และใช้เสรีภาพของตนให้เหมาะสม ก็ย่อมทำให้ประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดี
5. การรู้จักเลือกใช้ช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม ก็เป็นประเด็นที่ต้องนำมาพิจารณาอีกเช่นกัน ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาการเมือง กล่าวคือ ต้องมีเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในแง่ของศักยภาพในการเปิดรับสมัคร หรือลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล เพื่อให้ผู้รับสารนั้นเชื่อและคล้อยตามสนับสนุน ตลอดจนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย หากเราสามารถศึกษาถึงความต้องการและความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายต่อลักษณะข่าวสารและช่องทางของสื่อแล้ว การสื่อสารของเราก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

¹⁰นฤมล มังคลิกุล, “การใช้ประโยชน์จากรายการวิทยุโทรทัศน์ประเภทข่าวการเมือง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), น. 22.

สำหรับแนวคิดเรื่องการสื่อสารการเมืองนี้ จะเป็นพื้นฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องของการเมือง เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่จำกัดรูปแบบหรือช่องทางที่ส่งผ่านไปยังประชาชนในสังคม ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองมีความสำคัญต่อสังคมในการดำรงอยู่ของระบบการเมืองและการปกครอง โดยเฉพาะการสื่อสารทางการเมืองของสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างองค์กรทางการเมืองกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสอดส่องตรวจตราการบริหารงานของรัฐบาลและที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย

ในส่วนของสถานีโทรทัศน์รัฐสภา ได้ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง โดยมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและประชาธิปไตยผ่านทางรายการต่าง ๆ ของสถานี ทั้งรายการข่าว รายการสารคดี รายการสนทนา รวมทั้งการถ่ายทอดการประชุมรัฐสภา และการสัมมนาต่าง ๆ เป็นหลัก ตามวัตถุประสงค์ของสถานีที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สาระความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ประชาชนได้รับทราบ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐสภากับประชาชนและสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม (Participation)” นั้น ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับอ็อกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่าการมีส่วนร่วมโดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจัง หรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้

Pearse and Stiefel¹¹ ยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุง สถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน

นอกจากนี้ WHO / UNICEF ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการประชุม องค์การสหประชาชาติเคยระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วม อาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้ว การนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมถึงการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียม

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้

ก) การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา

ข) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

ค) การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

¹¹Pearse and Stiefel, อ้างถึงใน สุธี ศรสุวรรณค์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” (ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538), น. 31.

3. เมื่อพิจารณาในแง่นี้ การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรง และทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

4. ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพ เศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการ ประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโชครวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถี ชีวิตของตนเอง ดังมีผู้นิยามว่า “โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วมหมายถึง การปลดปล่อยประชาชน ให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการ เปลี่ยนแปลง และการเข้าสู่ภาวะทันสมัย”

ในส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) หมายถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในสังคม เพราะ “มนุษย์โดยธรรมชาติเป็น สัตว์การเมือง” และย่อมจะมีลักษณะ รูปแบบ และวิธีการโดยเฉพาะตัว

ดังนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ซึ่ง เกี่ยวข้องกับกระบวนการร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์ โดยต้องมีการให้ ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงมี อยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา นอกจากนี้การ มีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายมีกิจกรรมเป้าหมาย และมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการ หรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเริ่มจากกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ในการมีส่วนร่วม จากนั้นจะนำไปสู่การกำหนดวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร โดยต้องคำนึงถึง กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย จะเห็นได้ว่ากระบวนการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ การ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กลุ่มเป้าหมาย สถานการณ์เฉพาะ และเทคนิคในการมีส่วนร่วมของ ประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อเห็นว่าตนได้รับ ผลกระทบจากการ ตัดสินใจ จำนวนและสัดส่วนของประชาชนจะแตกต่างกันไปในแต่ละ กระบวนการตัดสินใจ ไม่มีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนชนิดใดชนิดหนึ่งที่เหมาะสม และใช้ได้ผลดีกับทุกสถานการณ์

ระดับชั้นและเครื่องมือของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

1. ระดับชั้นของการมีส่วนร่วม

ระดับชั้นของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ และนักวิชาการต่าง ๆ ได้กำหนดไว้หลากหลาย แต่ในสาระสำคัญมีความคล้ายกันซึ่งจะขอนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

- ก) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ข) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
- ค) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
- ง) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

2. เครื่องมือของการมีส่วนร่วม

สำหรับเครื่องมือของการมีส่วนร่วมนั้นมีอยู่หลากหลายประเภท ได้แก่

2.1 ประชาพิจารณ์ (public hearing) เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นก่อนการออกกฎ คำสั่งหรือการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร ที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่นิยมใช้ในประเศสหรัฐอเมริกา

ประชาพิจารณ์เป็นกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐเพื่อเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารโครงการเหมาะสมต่อไป

การรับฟังที่ถือว่าเป็นการประชาพิจารณ์ได้นั้น จะต้องมีลักษณะเป็นการไต่สวนทวนความเป็นไปโดยเที่ยงตรง เปิดเผย และยุติธรรม นอกจากนี้การรับฟังต้องมีฐานะเป็นสิทธิของผู้เสียหาย ที่สามารถบังคับตามสิทธิได้โดยกระบวนการยุติธรรม

2.2 การสอบถามสาธารณะ (Public inquiry) เป็นคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในกฎหมายของอังกฤษ ซึ่งมีการแปลเป็นภาษาไทยที่แตกต่างกัน เช่น แปลว่า “การไต่สวนสาธารณะ” “การสอบสวนโดยเปิดเผย” และ “การรับฟังทางมหาชน” เป็นต้น ซึ่งหมายถึง มาตรการทางการปกครองที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่จะได้รับผลกระทบหรือความเสียหายในเรื่องนั้น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้ง คัดค้าน ก่อนที่ฝ่ายบริหารจะออกกฎหรือมีคำสั่งในเรื่องนั้น ๆ โดยให้องค์กรหรือบุคคลที่มีความเป็นอิสระเป็นผู้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็น

2.3 การออกเสียงประชามติ (Referendum) เป็นกระบวนการของการจัดทำกฎหมายที่ขอให้ประชาชนออกเสียงลงคะแนน เพื่อลงมติวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือร่างกฎหมายที่สำคัญ ซึ่งในต่างประเทศมีหลายประเทศที่นำระบบนี้ไปใช้ เช่น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

2.4 การลงชื่อ (Public registries) หรือลงทะเบียน ตัวอย่างปรากฏในกฎหมายของประเทศแคนาดาเกี่ยวกับการประเมินผลสิ่งแวดล้อม กำหนดให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญในกฎหมาย ซึ่งเป็นการกำหนดให้มีการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยมีเครื่องมือหนึ่งที่ใช้คือการลงชื่อ เป็นการลงชื่อของประชาชนที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการการประเมินผลผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นรายงานและข้อมูลที่จะใช้ในการประเมินผล

โอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมไทยมีมากขึ้น ภายหลังจากมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับตั้งแต่การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในลักษณะประชาพิจารณ์ต่อการร่างรัฐธรรมนูญ และการแสดงกำลังผลักดัน สนับสนุนให้ร่างฉบับดังกล่าวได้ผ่านรัฐสภาออกมาเป็นรัฐธรรมนูญโดยสมบูรณ์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองครั้งนี้ จึงนับเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทยต่อผู้ปกครองอย่างชอบธรรมตามกฎหมายทุกประการ ซึ่งแตกต่างจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคก่อนปี พ.ศ. 2540 ที่แสดงออกโดยการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือการออกมาประท้วงคัดค้านผู้ปกครองจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยการใช้กำลัง เช่น เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 วันที่ 6 ตุลาคม 2519 และแม้กระทั่งเดือนพฤษภาคม 2534 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “วิกฤตพฤษภา”

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบบรัฐสภาในปี พ.ศ. 2475 จนถึงเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์มักเรียกระบบการเมืองการบริหารของไทยในยุคดังกล่าวว่าเป็นยุคอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Policy) ภายใต้อำนาจการตัดสินใจทางการเมืองอยู่ในมือของผู้บริหารและพลเรือนที่ผลักดันเข้ามาปกครองประเทศ กลุ่มนอกระบบราชการ ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ นักธุรกิจ นักวิชาการ และประชาชน ตลอดจนชนชั้นกลางไม่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจการทางการเมืองหรือการตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ

จะเห็นได้ว่าบรรยากาศทางการเมืองของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมืองของประเทศ นับเป็นบรรยากาศการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกับช่วงที่ผ่านมาอย่างมาก ข้อควรสังเกต ก็คือ แม้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะมีเพิ่มขึ้นอย่างมาก แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารกิจการบ้านเมืองยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ผู้มีส่วนร่วมที่อาจเพิ่มขึ้นมานอกเหนือจากข้าราชการจะเป็นผู้มีส่วนร่วมจากภาคนักธุรกิจที่เข้ามามีบทบาทโดยตรงทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง ซึ่งได้เข้ามาดำรงตำแหน่งการเมืองและได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทาง และทางเลือกนโยบายมากขึ้น ในขณะที่ผู้มีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและ NGOs ยังมีไม่มากนัก

สำหรับประชาชน อาจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการดำเนินงานอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับภาคราชการ ซึ่งยังคงมีอำนาจในการพิจารณาระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในขณะที่ฝ่ายการเมืองโดยเฉพาะนักการเมืองหรือนักธุรกิจที่เข้ามาเป็น นักการเมือง เริ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรมากขึ้นอย่างน่าสังเกต ตัวอย่างที่เป็น รูปธรรมประการหนึ่ง ได้แก่ กระบวนการจัดสรรและดำเนินโครงการพัฒนาชนบทในช่วงตั้งแต่ ปี 2523 เป็นต้น

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่

1. การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และในการเลือกตั้งทุกครั้ง ขอให้ประชาชนได้เข้าไปเป็น คณะกรรมการเลือกตั้งทุกระดับ และให้มีองค์กรภาคประชาชนตรวจสอบการเลือกตั้ง
2. การทำประชามติ
3. การทำประชาพิจารณ์
4. การกำหนดนโยบายของรัฐ
5. การมีส่วนร่วมในการออกกฎหมายต่าง ๆ และเสนอให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม
6. ปรับปรุงกฎหมายที่ล้าสมัย ที่ขัดแย้งรัฐธรรมนูญ กฎหมายสรรพสามิต การขนส่ง ที่ดิน
7. ประเมินผลนโยบายของรัฐบาล
8. การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในทุกระดับ

วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน

วิธีการที่ประชาชนจะสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการเมือง สามารถสรุป วิธีการที่ประชาชนใช้เป็นช่องทางในการมีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยวิธีให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็น วิธีการมีส่วนร่วมในลักษณะ การให้ข้อเท็จจริงนี้ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย การแสดง ความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ การสำรวจความคิดเห็น สายด่วน สายตรง การจัดเวทีชาวบ้าน และ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมาย โดยวิธีอื่น
2. การมีส่วนร่วมโดยปรึกษาหารือ ได้แก่ การจัดเวทีสาธารณะ การพบปะแบบไม่เป็นทางการ คณะทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล การประชุมเชิงปฏิบัติการ และคณะที่ปรึกษา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอนุมัติโครงการและออกใบอนุญาต การทำประชาพิจารณ์

3. การมีส่วนร่วมโดยวิธีร่วมรับรู้ข้อมูล เช่น การทำประชาพิจารณ์ การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและได้รับรู้ถึงการดำเนินการ และประชาชนมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐ

4. การมีส่วนร่วมโดยวิธีประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม เช่น การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

5. การมีส่วนร่วมโดยวิธีเข้าร่วมดำเนินการ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ การลงสมัครรับเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ

6. การมีส่วนร่วมโดยวิธีเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ เช่น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

7. การมีส่วนร่วมโดยวิธีรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง หรือกลุ่ม องค์การเอกชนต่าง ๆ

8. การมีส่วนร่วมโดยวิธีออกเสียงลงคะแนน เช่น การลงประชามติ และการเลือกตั้ง

9. การมีส่วนร่วมโดยวิธียื่นคำร้องเรียน เช่น สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร การยื่นคำร้องเรียนต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช .ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ฯลฯ

10. การมีส่วนร่วมโดยวิธีตรวจสอบ เช่น สิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดชอบ เนื่องจากกระทำหรือละเว้นการกระทำของหน่วยงานนั้น และการเสนอถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้บริหารท้องถิ่น

สังคมปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในทางการเมือง จากเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูปสื่อ นั้น ได้ให้สิทธิและเสรีภาพกับประชาชนทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงทรัพยากรคลื่นความถี่ และสื่อวิทยุและโทรทัศน์ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการใช้สื่อ การกำหนดประเภทและเนื้อหาสาระของรายการ เพื่อมิให้เกิดการผูกขาดทางความคิด หรือการครอบงำในทางเศรษฐกิจและการเมืองไปในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งจะเป็นพลังสำคัญที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตยต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ จึงเป็นแนวทางที่จะศึกษาการบริหารจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภา ซึ่งได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักที่ต้องการให้ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และกระบวนการทางด้านนิติบัญญัติและกิจกรรมของผู้แทนที่ประชาชนได้คัดเลือกมา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐสภากับประชาชน และสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย

(Democratic-Participant Media Theory)

ทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย (Democratic-Participant Media Theory) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการพัฒนาการ และสามารถอธิบายได้อย่างสอดคล้องกับการปฏิรูปกิจการสื่อสารของชาติได้เป็นอย่างดี โดยสาระสำคัญของทฤษฎีนี้ กาญจนา แก้วเทพ¹² ได้อธิบายไว้ว่า

จุดกำเนิดของทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยนี้ เกิดมาจากการยอมรับหลักการบางประการที่เคยมีอยู่ในทฤษฎีปฏิষ্ঠานของสื่อแบบเดิม ๆ แต่ได้พยายามนำเสนอหลักการใหม่บางประการ เพื่อแก้ไขปัญหาความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการใช้ทฤษฎีแบบเดิม จุดเน้นที่สำคัญของทฤษฎีนี้คือ

- การเน้นการสื่อสารแนวนอน (Horizontal) มากกว่าการสื่อสารแบบแนวตั้ง (Vertical) โดยเฉพาะการสื่อสารแบบบนลงล่าง

- หลักการของทฤษฎีนี้พยายามต่อต้านปรากฏการณ์ 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือการที่สื่อมีเอกชนเป็นเจ้าของมีลักษณะผูกขาด (Monopolization) และมีการนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (Commercialization) ในอีกด้านหนึ่งก็พยายามต่อต้านการใช้อำนาจของข้าราชการแบบรวมศูนย์อำนาจด้วย

ช่วงเวลาที่ทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นนี้เป็นยุคที่สื่อกระจายเสียง เช่น วิทยุและโทรทัศน์เกิดขึ้นแล้ว ในขั้นแรกได้มีความคาดหวังกันว่า บรรดาสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้จะเอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของชาติจากประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เหมือนเช่นที่หนังสือพิมพ์ได้ปฏิบัติภารกิจนี้มาแล้วเมื่อศตวรรษที่ 19 แต่ผลลัพธ์ที่เป็นจริงก็มักสร้างความผิดหวังให้แก่ผู้ที่ตั้งความคาดหวังเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรที่ทำงานด้านสื่อกระจายเสียงนั้น มักวางตัวอยู่เหนือประชาชนทำตัวเป็นผู้รู้ดีกว่า และวางตัวใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจ ทำงานไปตามกระแสกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่าที่จะอยู่กับหลักการและมีลักษณะแข็งตัวมากเกินไป เป็นต้น

¹²กาญจนา แก้วเทพ, สื่อมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2541), น.108-109.

ฉะนั้นบรรดาทฤษฎีปทัสสถานเก่า ๆ ที่มีอยู่จึงสร้างข้อจำกัดขึ้นภายในตัวเอง เช่น ทฤษฎี Libertarian มีช่องว่างให้ระบบธุรกิจเข้ามาครอบงำสื่อ ทฤษฎี Social Responsibility เปิดโอกาสให้สื่อมวลชนควบคุมตนเอง ทำให้เกิดปัญหาของคณาจารย์ที่สื่อสารมวลชนไม่เข้มแข็งพอและไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จึงเป็นช่องทางให้อำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงการทำงานของสื่อ ทั้งนี้ต่อมาเดนิส แมคควอล จึงได้นำเสนอทฤษฎีใหม่ขึ้น อาทิ ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication) เพื่อเสนอเป็นทางเลือกต่อบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนาโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย และทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย เป็นต้น

โดยแนวคิดหลักของทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย คือต้องหันกลับมาหาความต้องการผลประโยชน์และความคาดหวังของกลุ่มผู้รับสารทุก ๆ กลุ่ม ทฤษฎีนี้ปฏิเสธการสื่อสารที่เน้นความจำเป็นเรื่องรูปแบบบรรณศิลป์ ราคาแพง ต้องใช้มืออาชีพเท่านั้น การถูกควบคุมโดยรัฐและมุ่งนำเสนอความหลากหลายด้านการสื่อสารโดยนำเสนอหลักการเรื่องสิทธิที่จะได้รับข่าวสารที่ต้องการ สิทธิที่จะโต้ตอบ สิทธิที่จะใช้ช่องทางการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ในชุมชน กลุ่มผลประโยชน์และวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ การสื่อสารที่มีขนาดเล็กและมีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร เป็นต้น

เดนิส แมคควอล¹³ (Denis McQuail) ได้ประมวลหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนตามทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. พลเมืองทุกคน และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ มีสิทธิที่จะเข้าถึงสื่อ (Right of access) มีสิทธิในการสื่อสาร (Right to communicate) และมีสิทธิที่จะได้ใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตน
2. องค์กรสื่อมวลชนและเนื้อหาของสื่อ จะต้องปลอดจากการควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ และจะต้องไม่ตกอยู่ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง
3. สื่อจะต้องดำรงอยู่ เพื่อประชาชนมิใช่เพื่อองค์กรของสื่อเองมิใช่เพื่อบรรดานักวิชาชีพ หรือเพื่อบรรดาลูกค้า (ภาคธุรกิจ) ของสื่อเอง
4. กลุ่ม องค์กร และชุมชนท้องถิ่น ควรจะเป็นเจ้าของสื่อเองได้
5. สื่อขนาดเล็กที่มีลักษณะให้ผู้รับสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และมีส่วนร่วม (Participative) ได้นั้น ย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One way) ที่ดำเนินการโดยนักสื่อสารมวลชนมืออาชีพ

¹³Dennis McQuail, Mass Communication Theory, an Introduction (London: Sage Publications, 1983), pp. 96-97.

6. สื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับความต้องการและความจำเป็นทางสังคม มากเกินกว่าที่จะปล่อยให้ตกอยู่ภายใต้ความต้องการของผู้บริโภคในระดับปัจเจก หรืออยู่ในมือของภาครัฐและสถาบันนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนเพียงเท่านั้น

อย่างไรก็ดี สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั่วโลก ทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยถือเป็นวาทกรรมใหม่ที่มาควบคู่กัน โดยเชื่อว่าประชาชนมีสิทธิที่จะใช้อำนาจทางการเมืองได้โดยตรง ควบคู่ไปกับการใช้สิทธิการสื่อสารของพลเมืองและชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่มีความสอดคล้องและนำมาสนับสนุนทฤษฎีสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยอีกแนวคิดคือ แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในการประชุมขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ณ กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวีย เมื่อปี 1977 ได้มีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน” (Participatory Communication) ซึ่งสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน รวมทั้งประชาชนย่อมได้รับโอกาสในการเลือกรับรายการ หรือมีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตน และมีช่องทางให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความต้องการสื่อผ่านไปสู่อุปกรณ์หรือองค์กรผู้ผลิตสื่อได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอน ทั้งในกระบวนการผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่าง ๆ ในชุมชน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญที่สุด คือ การที่ประชาชนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการตัดสินใจ ประชาชนในชุมชนมีอำนาจและสิทธิในการตัดสินใจ ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การกำหนดนโยบาย การวางแผน การลงทุน การกำหนดและการจัดสรรงบประมาณ ฯลฯ และองค์การยูเนสโก (UNESCO) เองได้ให้ความสำคัญและการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ประชาชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง

ในการศึกษาแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้ยึดถือแนวคิดการสร้างความเข้าใจ การยอมรับความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับที่อยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย (Diversity) การไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือการมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality) ซึ่งหมายความว่า

มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ การยอมรับว่าผู้คนบนโลกมีหลายเผ่าพันธุ์เชื้อชาติเดียว หรือมีประเพณีเดียว วัฒนธรรมเท่านั้น เพราะฉะนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานการยอมรับสิ่งเหล่านี้ และวิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้น มุ่งเน้นที่สภาวะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสารหรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งสำคัญคือเน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารมากกว่าวิธีการสื่อสาร เพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น¹⁴

ดังนั้นหัวใจของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process)¹⁵ ที่สำคัญคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทาง และตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานขอข้อมูลที่สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมนั้น จะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

เงื่อนไขที่สำคัญที่จะทำให้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมนั้นได้แก่ ประชาธิปไตยและแนวคิดด้านประชาธิปไตยในการสื่อสาร (Democratic Communicate) โอกาสในการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to Information) การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ เป็นต้น โดยเชื่อกันว่าปรัชญาการสื่อสารเชิงประชาธิปไตยดังกล่าวจะนำไปสู่การเพิ่ม “พลัง” (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม โดยการ

¹⁴ จุมพล รอดคำดี, “วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน,” วารสารนิเทศศาสตร์ 17 (เมษายน-มิถุนายน 2542):23.

¹⁵ Shirley A. White, Sadanandan K. Nair, Joseph Ascroft, Participatory Communication working for change and development (New Delhi : Sage Publications, 1994), pp. 15-31.

กระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เอาใจใส่ดูแล และตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง¹⁶

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้นทฤษฎีสื่อสารมวลชนกับการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะนำไปสู่ประเด็นในการศึกษาถึงบทบาทและการบริหารการจัดการสื่อเพื่อให้ได้มาซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การบริหารการจัดการสถานีโทรทัศน์รัฐสภาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทั้งในแง่ของบทบาท รูปแบบ การนำเสนอ นโยบาย โครงสร้างการบริหารงาน งบประมาณ รูปแบบเนื้อหา การนำเสนอรายการของสถานีโทรทัศน์รัฐสภา ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้มีงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

พรณพิลาส วีระสุโข¹⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความต้องการที่จะรู้ข่าวสารการเมือง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมือง และการใช้ประโยชน์ข่าวสารการเมืองจากรายการวิทยุโทรทัศน์ของประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตกรุงเทพมหานคร” การศึกษาวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กระตือรือร้นในข่าวสารการเมืองเพื่อการปรับตัวเข้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมากที่สุด พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมืองส่วนใหญ่จะทราบจากรายการวิทยุโทรทัศน์ การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการส่งเสริมให้ติดตามความเคลื่อนไหวปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อการปรับตัวเข้ากับภาวะเศรษฐกิจตอนนี้อย่างปี พ.ศ. 2540-2541

¹⁶ปรีชาติ สถาปัตตานนท์ สโรบล, “การสื่อสาร : กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21,” วารสารนิเทศศาสตร์ 17 (กรกฎาคม-กันยายน 2542):74.

¹⁷พรณพิลาส วีระสุโข, “ความต้องการที่จะรู้ข่าวสารการเมือง พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมือง และการใช้ประโยชน์ข่าวสารการเมืองจากรายการวิทยุโทรทัศน์ของประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น. 23.

ฐิตกานต์ ธนาโอฬาร¹⁸ ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัย โดยเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารทั้งในแง่การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและแง่ของการสื่อสารกับสื่อบุคคล กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสื่อสารของนิสิตนักศึกษาอันได้แก่การเปิดรับสื่อมวลชน คือ โทรทัศน์วิทยุ และหนังสือพิมพ์ และการสื่อสารกับสื่อบุคคล คือบุคคลในครอบครัว และกลุ่มเพื่อน มีผลต่อการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ในส่วนของการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนนั้น สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่เป็นแหล่งข่าวสำคัญที่นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารการเมืองในระดับค่อนข้างสูง โดยสรุปแล้ว การศึกษาวิจัยนี้พบว่าในภาพรวมนั้นนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมีความสนใจทางการเมืองในระดับปานกลาง และพบว่าบทบาทของการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน ยังไม่อาจนับได้ว่าประสบผลที่น่าพอใจในการพัฒนาความสนใจและความรู้พื้นฐานทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย จึงควรที่จะมีการศึกษาและดำเนินการในปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาความรู้และความสนใจของนิสิตนักศึกษาในทางการเมือง และเพื่อพัฒนาให้สื่อมวลชนเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพของสังคมในการพัฒนาประชาชนในทางการเมืองต่อไป

ณัฐพร บุรภักดี¹⁹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาภายหลังการปฏิรูปสื่อ” เพื่อศึกษาถึงนโยบาย ระบบและโครงสร้างของการบริหารงาน บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาที่พึงประสงค์ภายหลังกระบวนการปฏิรูปสื่อ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อบทบาทการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า นโยบายหลักของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา ขณะนี้ยังไม่สามารถเข้าถึงและสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยได้ดีพอ ส่วนด้านการเข้าถึง

¹⁸ฐิตกานต์ ธนาโอฬาร, “การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537).

¹⁹ณัฐพร บุรภักดี, “บทบาทของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาภายหลังการปฏิรูปสื่อ,” (รายงานโครงการเฉพาะบุคคลมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น. 25.

ประชาชนเครือข่ายยังไม่ทั่วถึงทุกภูมิภาค การเสนอข่าวสารความรู้และการเปิดพื้นที่ยังไม่สมดุล และยังเป็น การเสนอข่าวสารกระแสหลัก ยังขาดการเสนอข่าวสาร ความรู้ การเปิดพื้นที่ในส่วน การเมืองภาคประชาชน โดยสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อบทบาทการดำเนินงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา เกิดจากปัจจัยภายนอกเรื่องประชาชนขาดความสนใจในเรื่องการเมือง การปกครอง ส่วนปัจจัยหลักภายในเป็นเรื่องการวางยุทธศาสตร์ พันธกิจไม่ชัดเจน ส่งผลให้ไม่สามารถแก้ปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมาได้ รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์ทางเทคนิค และบุคลากรที่เป็นข้าราชการไม่ใช่สื่อมวลชนมืออาชีพ รวมถึงเครือข่ายการส่งสัญญาณ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา ดังนั้นจึงควรมีการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้าง การบริหารงานให้เป็นแบบมืออาชีพ ขยายเครือข่ายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ภาคประชาชนให้มากขึ้น และมีการปรับปรุงด้านการนำเสนอข่าว การให้ความรู้ และเปิดโอกาสให้ มีการใช้พื้นที่อย่างกว้างขวางทุกกลุ่มผลประโยชน์ กระตุ้นให้ประชาชนสนใจการเมืองมากขึ้น